

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 16 juni 2021

Mål nr

T 3332-20

PARTER

Klagande

Raytelligence AB, 559039-7088
Klammerdammsgatan 6
302 42 Halmstad

Ombud: Advokat Jonas Vikbladh
Advokatfirman Delphi i Malmö AB
Nordenskiöldsgatan 11 A
211 19 Malmö

Motpart

Richard Olausson, 19880904-1570
Majorsgatan 6
114 47 Stockholm

Ombud: Advokat Andreas Natt och Dag
Advokatfirman NORDIA KB
Box 70389
107 24 Stockholm

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2020-05-18 i mål T 12446-19

Hovrättens dom

se Bilaga

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Raytelligence AB ska ersätta Richard Olausson för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 116 250 kr avseende ombudsarvode jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Raytelligence AB har yrkat att Högsta domstolen ska förplikta Richard Olausson att betala 150 870 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 7 mars 2019 till dess betalning sker.

Raytelligence har vidare yrkat att Högsta domstolen ska befria bolaget från skyldigheten att ersätta Richard Olausson för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta honom att ersätta bolagets rättegångskostnader i dessa instanser.

Richard Olausson har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Raytelligence AB genomförde i november 2018 en nyemission inför bolagets börsnotering. Richard Olausson anmälde sig för teckning av 21 400 aktier till en teckningskurs om 7 kr och 5 öre per aktie (totalt 150 870 kr). Styrelsen i Raytelligence beslutade därefter att Richard Olausson skulle tilldelas aktier i enlighet med hans anmälan.
2. Richard Olausson betalade emellertid inte för aktierna. Raytelligence förklarade därför hans rätt till aktierna förverkad. De tecknade och tilldelade aktierna blev ogiltiga i och med att emissionsbeslutet registrerades.
3. Raytelligence väckte därefter talan mot Richard Olausson och yrkade att han skulle förpliktas att till bolaget utge skadestånd med ett belopp som motsvarade teckningsåtagandet. Tingsrätten ogillade talan och hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.

Frågan i målet

4. Frågan i målet är om ett aktiebolag, sedan en person tecknat och tilldelats aktier i en nyemission, har rätt till skadestånd om tecknaren inte har betalat för aktierna och de tecknade aktierna därefter förklarats förverkade och blivit ogiltiga.

Den aktiebolagsrättsliga regleringen

5. I 13 kap. 13 § aktiebolagslagen (2005:551) anges att teckning av nya aktier sker på teckningslista som innehåller emissionsbeslutet. Under vissa förutsättningar kan teckning även ske i bolagsstämmans protokoll eller genom betalning (andra och tredje styckena). När teckningen har avslutats ska styrelsen besluta om tilldelning till aktietecknarna och föra in tilldelade aktier i

aktieboken (18 §). Styrelsen ska sedan inom sex månader från nyemissionsbeslutet anmäla beslutet för registrering i aktiebolagsregistret (27 §). För att registrering ska kunna ske krävs bl.a. att full och godtagbar betalning har lämnats för samtliga tecknade och tilldelade aktier (28 §).

6. Om en aktie inte betalas i rätt tid, får styrelsen efter betalningsuppsmaning med visst innehåll förklara rätten till aktien förverkad för den betalningsskyldige (26 § första och andra styckena). Så länge aktien inte har blivit ogiltig kan styrelsen låta någon annan överta aktien och betalningsansvaret för det tecknade beloppet (26 § tredje stycket). I ett fall där rätten till aktien har förverkats och den inte har övertagits av någon annan blir aktien ogiltig när emissionsbeslutet har registrerats (29 § andra stycket).

Aktiebolagets rätt till fullgörelse vid aktietecknarens underlåtenhet att betala för tilldelade aktier

7. När en gäldenär inte fullgör sin betalningsskyldighet har borgenären rätt att kräva fullgörelse. I viss förmögenhetsrättslig lagstiftning anges uttryckligen att en sådan rätt finns (jfr exempelvis 52 § första stycket köplagen). Rätten har dock ofta betraktats som så självklar att den inte behöver uttryckas i någon lagregel.

8. I 1910 års aktiebolagslag angavs att styrelsen vid aktietecknarens underlåtenhet att betala för tilldelade aktier, så snart som det kunde ske, skulle antingen förklara aktierätten förverkad eller utsöka beloppet (30 och 44 §§). En motsvarande reglering fanns i 1944 års lag (43 och 60 §§).

9. Den uttryckliga regeln om möjlighet att utsöka förfallet belopp slopades genom 1975 års lag eftersom en sådan rätt ansågs finnas även utan särskild föreskrift i lagen (se SOU 1971:15 s. 147 och prop. 1975:103 s. 307). Regleringen är i detta hänseende densamma i den nu gällande aktiebolagslagen. Däremot framgår av 13 kap. 26 §, på motsvarande sätt som i flera av de

tidigare lagarna, att styrelsen för att kunna förverka aktier som inte har betalats i tid måste uppmana den betalningsskyldige att betala.

10. Det anförda betyder att aktiebolaget kan välja att kräva fullgörelse av teckningsförpliktelsen genom ett betalningskrav. Bolaget kan i förlängningen vända sig till domstol och begära att aktietecknaren åläggs att delta i emissionen genom att förpliktas att betala teckningslikviden (jfr prop. 2004/05:85 s. 353 och ”Labs2-avgörandet” NJA 2016 s. 107 p. 26).

11. Regleringen i 13 kap. och den sexmånadersfrist som finns för registrering av en nyemission har gjort att det på marknaden etablerats ordningar för att säkerställa att bolaget kan få betalt för alla nyemitterade aktier och registrera en nyemission. Ibland ingås placeringsavtal enligt vilka emissionsinstitutet köper de obetalda aktierna i eget lager, vilket möjliggör att nyemissionen kan registreras i dess helhet. Ett annat alternativ som förekommer är att emissionsinstitutet enligt överenskommelse med bolaget fullgör betalningsskyldigheten för de obetalda aktierna. Betalningen kan då krävas in av institutet mot utgivande av aktierna till den som ursprungligen tecknade aktierna. (Jfr t.ex. Dennis Westermarck och Monica Lagercrantz, Om nyemission, 2013, s. 295.)

Närmare om regleringen av verkan av underlåten betalning vid aktieteckning

12. I 1895 års aktiebolagslag, liksom i 1910 och 1944 års lagar, angavs att en konsekvens av en underlåtenhet att betala för tecknade aktier var att viss ränta skulle utgå på det belopp som inte hade betalats. Dessutom fick aktiebolaget förklara aktien förverkad. Eventuell delbetalning som skett fick i detta fall inte krävas tillbaka. Om gäldenären hade betalat exempelvis hälften av aktielikviden men inte resterande del, tillföll de inbetalda medlen bolaget (se 6 och 23 §§ i 1895 års lag, 30 och 44 §§ i 1910 års lag samt 43 och 60 §§ i

1944 års lag). I 1944 års lag gjordes också klart att detta inte gällde om någon annan hade tagit över aktien och erlagt fullt belopp.

13. Den ordningen ändrades delvis genom 1975 års aktiebolagslag. Där angavs i 2 kap. 11 § sista stycket (jfr 4 kap. 11 §) att om en aktie hade förklarats förverkad och inte övertagits av annan som erlagt full betalning, skulle den för vilken aktien förverkats svara gentemot bolaget för en femtedel av full betalning för aktien. Någon motsvarande rätt till ersättning fanns alltså inte om annan mot full betalning hade övertagit aktien.

14. I det utredningsbetänkande som låg till grund för 1975 års lag konstaterades, med hänvisning till regleringen i 1944 års lag, att det i ett enskilt fall kunde vara obilligt att förverka hela det inbetalade beloppet om aktien förverkades. Det anfördes vidare att den med vanliga ersättningsregler bäst överensstämmande lösningen var att aktietecknarens betalningsskyldighet när aktien förverkades bestämdes till skillnaden mellan det för aktien tecknade beloppet – som alltså skulle erläggas för full betalning – och aktiens värde vid tiden för förverkandet. Regeln om ersättningsskyldighet med en femtedel föreslogs emellertid för att undvika de komplikationer som var förknippade med en värdering av aktien och den tidsutdräkt som kunde uppkomma med att fastställa aktiens värde. Den föreslagna ordningen kom enligt utredningen också till rätta med den tidigare bristen att skilda aktietecknare drabbades olika hårt av förverkandet av det inbetalade beloppet beroende på hur mycket de hade betalat in. (Se SOU 1971:15 s. 150.)

15. I propositionen motiverades den föreslagna lösningen med att det var svårt att åstadkomma en regel som gav ett rättvist resultat för alla tänkbara situationer och att det inte var särskilt tillfredsställande att låta ersättningsskyldighetens omfattning bestämmas av omständigheterna i det enskilda fallet. Att bolaget kunde kräva ersättning med en femtedel utgjorde enligt lagstiftaren därför en lämplig schablonregel. (Se prop. 1975:103 s. 307 f.)

16. I förarbetena till den nuvarande aktiebolagslagen konstaterade Aktiebolagskommittén att bestämmelsen om att en femtedel av full betalning skulle utges som ersättning, såvitt kommittén hade kunnat inhämta, aldrig hade tillämpats. Till det kom att regelns effekt på aktietecknarnas betalningsvilja antogs vara obetydlig. Det föreslogs därför att regeln skulle utmönstras. Lagstiftaren delade kommitténs uppfattning och någon ersättningsregel infördes inte i det som kom att bli 13 kap. 26 §. (Se SOU 2001:1 s. 348 och prop. 2004/05:85 s. 353.)

Sammanfattande slutsatser

17. Av lagstiftningshistoriken framgår alltså att konsekvensen vid förverkande till följd av utebliven full betalning ursprungligen var att eventuell delbetalning som gjorts förverkades i dess helhet. Den regeln ersattes av en schabloniserad ersättningsregel som ansågs vara en lämpligt avvägd regel. Andra lösningar kunde ha valts, exempelvis den tidigare diskuterade skadestandsregeln med rätt till ersättning för skillnaden mellan teckningskursen och aktiens marknadsvärde. I stället valde lagstiftaren att slopa regeln om en schabloniserad ersättning till följd av att den inte hade tillämpats och antogs inte ha någon egentlig effekt på tecknares betalningsvilja.

18. Det är tydligt att den valda ordningen i 1975 års lag uteslöt att ersättning vid sidan av schablonregeln skulle kunna utgå. De i förarbetena till den nuvarande aktiebolagslagen angivna skälen för att schablonregeln avskaffades kan inte tas till intäkt för en önskan om att öppna upp för en tillämpning av allmänna ersättningsrättsliga principer som ett tillägg till lagens regler.

19. Den slutsats som kan dras av detta är att bestämmelserna i 13 kap. 26 § får anses uttömmande reglera konsekvenserna för den som tecknat och tilldelats aktier men sedan inte betalar för dem när detta medfört att aktierna har förverkats och blivit ogiltiga. Detta ligger i linje med synsättet att aktieteckning är att se som en särskild i aktiebolagslagen reglerad rättshandling.

20. Det bör framhållas att förhållandena vid aktieteckning skiljer sig från den situation som var aktuell i ”Labs2-avgörandet” NJA 2016 s. 107. Frågan där gällde om en s.k. emissionsgaranti – dvs. en ensidig förpliktelse av garanten att på begäran teckna aktier – var rättsligt bindande i den meningen att ett avtalsbrott kunde grunda ett skadeståndsansvar. Det rättsfallet avsåg inte en direkt i aktiebolagslagen reglerad situation.

21. Frågan i målet ska alltså besvaras på så sätt att det inte finns någon rätt till skadestånd för aktiebolaget när aktier vid nyemission har förverkats och blivit ogiltiga på grund av aktietecknarens uteblivna betalning.

Bedömningen i detta fall

22. Raytelligence har på grund av Richard Olaussons underlåtenhet att betala för de tecknade och tilldelade aktierna förverkat hans rätt till aktierna. Dessa har sedan genom registreringen av nyemissionen blivit ogiltiga. Någon skadeståndsskyldighet för Richard Olausson uppkommer inte i denna situation. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

23. Vid denna utgång ska Raytelligence betala Richard Olaussons rättegångskostnad i Högsta domstolen. Vad han har begärt i ersättning är skäligt.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Johnny Herre (referent), Dag Mattsson, Malin Bonthron och Johan Danelius
Föredragande har varit justitiesekreteraren Mohamed Ali